Voor Kootwijks Scholen.

Ingekomen bij Ds. HOUTZAGERS: Door den heer H. Rollman te Bodegraven, van N. N. *f* 2.50; van Joh. van Roo te Vlaardingen *f* 2.50; door den heer J. Wittevan te Polsbroek, van enkele vrienden *f* 6; door den heer Dane te Rotterdam, eene gift van Mej. N. N. *f* 1; van N. N. te Nijkerk, een coupon Werk. Schuld, groot *f* 2.97.

D. HULLEMAN,

Kootwijk. *Penningmeester.*

Uit de Pers.

Javaansche maaltijden. De schrijver van de „Javaansche brieven" in de *Utrechtsche Kerkbode* beschrijft uitvoerig een Javaanschen maaltijd, *slametan*, dien de Javanen bij verschillende gelegenheden houden. Zulk een slametan houden de Javaansche Christenen bijv. in de zevende maand van de eerste dracht hunner vrouw.

Die slametan, tingkeb geheeten, wordt algemeen door de Javanen gehouden voor *'t welslagen der dracht*. Zendeling Kreemer schreef er o. m. van: »Bij het tingkeb, niet zelden onder begeleiding van wajang en gamelang gevierd, ontbreekt het nooit aan een of meer witte kippen. Onontbeerlijk zijn bij de tingkeb zeven piramides gekruide rijst, verder zeven vleeschsoorten en zevenderlei gebak. Alles moet zevenmaal rondgediend of genomen kunnen worden. Onder de genoodigden is doorgaans een soort teekenaar ex officio tegenwoordig. Zijn werk is op een jonge, gele kokosnoot, twee wajangfiguren, (Andjasmoro, de cupido der Javanen, en Damar Woelan, hun populaire en gelukkige ridder, die door zijn ongeëvenaarde dapperheid, het van staljongen bracht tot vorst van Modjo-pait), te teekenen.

De teekenaar wordt goed bedacht: het afronderlijke offer aan de geesten — waarvan deze alleen de essence genieten — uit een tros edele pisang, pinang, een bosje uitgerochte sirihblâren, een klapper, een halve streng garen en een half pak suiker bestaande, is 's mans belooning. De jonggehuwden, na een' geheelen nacht als wassenbeelden stijf naast elkaar gezeten te hebben, worden bij 't krieken van den dag naar buiten gebracht tot midden op het voorerf, beiden in hun dagelijksche plunje. Een keten van jonge pisangbladeren wordt hun daar om den hals gehangen, zoodat de uiteinden bij de schouders neêrvallen. Den jongen man geeft men een ontbloote kris en kapmes in de handen. Van beiden hangen de haren schteloos langs het hoofd. Terwijl het paar in afwachting verkeert, wat familie en vrienden staan te verrichten, treedt de doekoen vooruit en werpt onverhoeds, een eenigszins langwerpig voorwerp, van boven met vier gaten, als een weefspoel, tusschen de keten door naar beneden, waarna dezen door den man met zijn kris wordt doorgesneden. Daarop gebruikt hij het kapmes om de beschilderde klappen in tweeën te houwen. Gevalt het, dat hij ze zuiver in tweeën klieft, dan zal de te verwachten kleine een jongen zijn.

Na deze handeling, neemt de doekoen de weefspoel — wij zullen het bamboesje maar zoo noemen — en koestert ze, als ware dit reeds het kindje, in beide armen, zeggende: »o, gij mijn kleinkind! wat zijt gij schoon!» Dat doen en spreken allen den doekoen (of de doekoena) na, verder vele lieve aardige woordjes gevende aan het gefingeerde schepseltje. Hierop doen zich de vaders der jongelui gelden. Zij brachten mede een bamboecilinder, gevuld met zuiver water. In een der halve klappers geschept, gieten zij het vocht over de hoofden hunner kinderen uit. Vervolgens gaat het in optocht naar de rivier. Onderwijl wordt hun de staatsie-pajong, allerdeftigst boven het hoofd gehouden, nagedragen. In den optocht ontbreekt nooit de sekar-majang — een versiering van aan kokasbladribben geregen jonge pisangblären — en evenmin de petjok-bakal: rijst, het onderste nl. uit de koekoesan, een ei, witte en roode uien, rijstboeboer met arensuiker gekookt, spaansche peper, specerijen en bloemen. In vijf pisangbladen gevouwen, wordt de petjokbakal naar vast gebruik op een bamboeraampje gelegd en zoo bij de badplaats neergezet. Verder komen nog voor: een paar popjes van deeg; zij stellen voor man en vrouw samen in een scheepje geseten. Ook deze worden op bamboeraampjes neergelegd.

Bij de rivier aangekomen, baadt de man stroomop-, de vrouw stroomafwaarts. Is het baden afgeloopen, dan worden er betere kleeren aangetrokken, de aanstaande moeder verwisselt nu, als ze het heeft, zevenmaal van kleeding. Ten laatste vouwt zij een met gouddraad doorweven slendang om borst en lenden. Zoo gekleed, worden de jongelui gepoederd en met bloemen versierd en aanvaardt men den terugtocht. Het offer liet men achter en de beide klapperhelften heeft men de rivier laten afdrijven. Thuis gekomen moeten de jonggehuwden voor een pot gevuld met zoete roetjak gaan zitten. Het is hun privilege dien opzet te mogen verkoopen. Vader en moeder, broeders en zusters, neven en nichten, benevens andere familieleden zijn de koopers. En hiermede is dit aaangestelde gebruik afgeloopen.» Zie mededeeling v. w. het Ned. zendinggenootschap.

Zie mijn waarde, zoo viert een ietwat welgesteld Javaan het tingkeb. De Christenen onderhouden nog altoos deze slametan, die hierop neerkomt, dat zij een maaltijd aanrichten van de bovengenoemde gebruikelijke spijzen. Als zij om het maal geschaard zijn, zegt de oudste: »broeders laten we dit lekkere eten gebruiken om daarmee dank te brengen aan den Heere God, omdat de vrouw, die zwanger is, nu tot de zevende maand welvarend was, mogen voorts de moeder en het kind, dat geboren zal worden, welvaren». Daarna doet een van hen het volgende gebed uit het u bekende formulierboek: O hemelsche vader, wij en al de broeders hier brengen u onzen dank, wijl wij ontvangen zullen allerlei spijzen, voorthrengselen des velds tot ons voedsel, moge Gij er uwen zegen over schenken, opdat het tot versterking van ons lichaam, onze ziel en geest zij. Amen.

Er zijn Christenen, die het bij het houden van die maaltijd laten, maar er zijn er ook, die alles doen naar de Javaansche adat, die ik u hierboven beschreef. En dat niet alleen bij deze maar ook bij andere slametans bij verschillende omstandigheden. Er zijn er, die de offers nalaten, maar er zijn er ook, die ze brengen evenals de andere Javanen, doch zij hebben er, zeggen zij, niet de bedoeling mee om de brahala te dienen zooals de andere Javanen. Zij zeggen: »adattipoen tijang djawi sadaja mesti dipoenlampahhes», al de van ouds bestaande gebruiken der Javanen moeten onderhouden worden. Gij weet, ik schreef u reeds in mijn brief van 15 Oct. '97 van deze beschouwing der Christenen en gaf u als reden op, dat zij niet in conflict willen komen met hun desagenooten.

Vraagt gij hun, die nog al die adat onderhouden: »maar voelt gij niet, dat gij met het brengen van die verschillende offers toch feitelijk de afgoden dient», dan geven zij U ten antwoord: »wij leggen wel die offers, maar doen het zonder hatoeran».

Met dat woord hatoeran bedoelen zij, hetgeen de gastheer, die de slametan geeft, tot de gasten spreekt. Hij zegt ongeveer het volgende (natuurlijk gewijzigd naar het doel van de slametan): »gij oude eerwaardigen, en gij alle mijne broeders, ouden en jongen, ik heb U allen uitgenoodigd hier mee aan te zitten, opdat gij allen getuigen van mijn offeranden zoudt zijn, ik zoek het welzijn van mijn kind (of van mijn vrouw, of van mijzelf enz.) want het wezen, de essence, van deze rijst (en dan noemt hij met name de verschillende toebereide spijzen) breng ik ten offer aan den beschermgeest van de desa (bahoereksa-desa) en aan den geest van den ontginner van de desa» (tjakal-bakal desa).

Ik noem nu slechts die twee geesten, doch naar de onderscheidene doeleinden van de slametan's worden er nog wel verschillende meer genoemd.

»Ik vraag», zoo gaat hij verder met zijn hatoeran voort, »die allen om hun zegen en de heilzame kracht, die van hen uitgaat, opdat zij dag en nacht waken mogen over ons».

De gasten spreken daarop een luid: »hinggih», ja wij. Daarna doet de kaum het gebed om heil (donga slamet) in het Arabisch onder het branden van wierook en de offers worden dan op de bepaalde plaatsen neergelegd.

Zie mijn waarde, nu weet gij, wat die hatoeran is, en verstaat gij dus wat het zeggen wil, als er Javaansche Christenen hier zijn, die U vertellen, dat zij de slametan wel houden, geheel naar de Javaansche wijze, maar zonder hatoeran en Arabisch gebed, zooals de Javanen gewoon zijn. Gij kunt U nu ook wel voorstellen, hoe zij de andere slametan's houden, die ik U niet alle uitvoerig kan beschrijven en die toch in hoofdzaak op hetzelfde neerkomen. Vooral de slametan's, die met den rijstbouw in verband staan, worden algemeen gehouden. Dat kunt gij ook verstaan uit het volgend bericht van zendeling Horstman in de »Heidenbode» van September, October 1896: »Zooals u bekend is, worden door de heidensche berghewoners bij rijstplanting en oogst, en andere gelegenheden slametans gehouden. Dergelijke slametans werden vroeger ook in Derma gehouden. De dorpspriester prevelt bij zoo'n gelegenheid een gebed en presideert de aamenkomst tot verheerlijking van Sri, (Sri of Laksmi is de vrouw van Visnoe). De samenkomsten zijn in Derma gebleven en worden ter tijd beurtelings ten huize van een der bewoners gehouden, zoo nu, toen ik ter plaatse was, bij Abdoellah's buurman, die van de aanvankelijk geoogste rijst zooveel had laten koken als noodig was om voor een 10-tal buren een maal te bereiden en eenige lekkernijen te maken.

Toen de rijst voorgezet was, sprak A. het volgende: »Mijne Broeders, mannen en vrouwen hier tegenwoordig. Wij zijn bij elkander geroepen door onzen broeder, den vader van dit huis, om gemeenschappelijk met hem dit maal te houden, dat hij heeft toebereid met het doel om gezamenlijk God den Heere te danken voor de zegeningen hem in den nog te veld staanden oogst geschonken en Gods bescherming af te bidden, opdat het gewas zonder schade kunnen gesneden en binnengebracht worden.

Stemt gij in met dit doel van ons samenzijn?» Gezamenlijk antwoord: »Ja». Welnu laat ons dan den Heere loven. Hierop ging Abdoellah voor in hartelijke dankzegging en gebed. Gij kunt uit dit verhaal van iemand, die allerminst verdacht kan worden de zaken gunstiger voor te stellen dan ze zijn, duidelijk verstaan, hoe Sadrach op *zijn* wijze de Javaansche adat heeft gekerstend. Want wel stelt Horstman het voor, alsof deze wijze van de slametan's te houden een vrucht is van den arbeid van den zendeling in Pekalongan en van zijn helpers, doch lang vóór er een zendeling in Pekalongan was, hielden de Christenen daar alzoo de slametan. Als gij Abdoellah vraagt, hoe zij er toe kwamen, zult gij ten antwoord krijgen: »kjahi Sadrach heeft ons geleerd de Javaansche adat te blijven onderhouden, maar hij heeft de hatoeran veranderd en ons het gebed gegeven, dat wij er bij uitspreken en verboden er den kaum bij te halen om een Arabisch gebed te doen». Vraag wien gij wilt onder de Christenen, die alzoo de slametan's houden, en gij zult *immer* ten antwoord krijgen: »poenika pranatani poen Karangdjasa», dit is een regeling van Karangdjasa.

En mijn waarde, hebt gij wel goed gelet op die woorden van Horstman: »De samenkomsten zijn in Derma gebleven». Zie die bevestigen, wat ik U al herhaaldelijk schreef, dat de Christenen al de eens gebruikelijke slametan's vasthouden.

En zoo is het niet alleen met de slametans, maar ook wel met andere religieuse gebruiken. Hoewel verreweg het grootste deel der Javanen niet veel van den Islam weet en zij »zich» volgens Mr. L. W. C. van den Berg, kenmerken door het verwaarloozen hunner godsdienstplichten (nl. de Islamsche godsdienstplichten) »leven zij stipt na de bepaling van den Islam omtrent het slachten van beesten».

Genoemde schrijver zegt in zijn boek: »De beginselen van het Mohammedaansche recht» blz. 26: »Het vleesch van dieren door heidenen geslacht mag niet door de Muzelmannen gegeten worden, wel dat geslacht door joden of Christenen, mits het slachten op Mohammedaansche wijze geschied zij en mits bij die gelegenheid de woorden »In naam van Allah» zijn uitgesproken.»

Met het slachten op Mohammedaansche wijze bedoelt de schrijver, dat zij er de aangeweezen persoon bij zullen halen, die het dier op de vereischte manier doodt.

De Javaan zal geen beest slachten, hetzij een kip, een haas of een rund of hij haalt er den kaum bij, die het op de Mohammedaansche wijze slacht en er de Arabische woorden, die beduiden: in naam van Allah, bij uitspreekt.

Wat doen nu de Christenen?

Den kaum roepen zij er niet bij, ook niet hun imam, die in vele opzichten in de plaats van den kaum is getreden.

De Christenen hebben zelf een formule een soort gebed, dat zij bij het slachten van een dier uitspreken.

Het komt in het u reeds bekende formulierboek voor onder het opschrift: »Gebed voor het slachten van beesten onder het uitspreken van een bede."

De inhoud komt ongeveer hierop neer: Ik heb het voornemen een beest te slachten, dat rein is, onder het uitspreken van een gebed, het ontbloote mes snijdt de slagader door en de strot, dat de stank wegga en de smaak blijve, *keer naar uw hemel* om te zijn onder en teamen met het vel en het vleesch en de beenderen en het merg; inderdaad de krachtigste bestanddeelen er van (van het dier) smaken werkelijk lekker, o Allah gij Allah amen.

Ter verduidelijking van de door mij onderstreepte woorden zij u meegedeeld, dat een Javaan zegt: als een beest geslacht en door den mensch gegeten wordt, keert hij terug (letterlijk: vaart hij op) naar zijn hemel.

Hij bedoelt met dien hemel het lichaam van den mensch, waarin de »krachtigste bestanddeelen» van het dier worden opgenomen.

Een andere gewoonte der Javanen is, om, als zij zich bij een put (vooral een put op het veld) gaan baden, een soort gebed of bezweringsformule uit te spreken ter afwending van ziekte of een of ander kwaad, dat hem daar zou kunnen treffen. Zij meenen namelijk dat bij zoo'n put een of andere boose geest (demit) verblijf houdt, »er over waakt» zeggen zij. Nu spreken zij die formule (rapal) uit, opdat die geest voor een tijd weg zal gaan. »Want als ik die rapal niet uitspreek» zegt een Javaan, »en ik met dien demit in aanraking kom, dan word ik door hem getroffen». Dat getroffen worden drukken zij uit met het Javaansche woord »kesan bet» en het Woordenboek geeft daarvan deze vertaling: »een toeval krijgen of plotseling ongesteld of ziek worden, *wat aan de werking van een boozen geest wordt toegeschreven*».

Nu vindt gij in het meermalen genoemde formulierboek ook »een rapal voor hen, die gaan baden».

Die bestaat bijna geheel uit Arabische woorden. Er zijn Christenen, die nog heden ten dage die rapal opzeggen, als zij gaan baden bij zoo'n put, maar er zijn er ook verscheidenen, die het niet meer doen en die ook het gebed bij het slachten niet meer opzeggen.

Ook komt het nog wel voor, dat voorgangers of oude lieden onder de Christenen zieken behandelen met een van Sadrach geleerde formule, een soort gebed. Gij weet toch, dat tot op heden de miljoenen Javanen zoo goed als geheel verstoken zijn van geneeskundige hulp vanwege het Gouvernement verstrekt door middel van Europeesche of Javaansche geneesheeren. De enkele dokters djawa, die hier en daar in de hoofdplaats zijn, hebben voor een deel hun handen vol met de visitatie en behandeling in een Gouvernements ziekenhuis van de Javaansche hoeren. Doch tot gratis behandeling van de bevolking (uitgenomen epidemien van cholera en dergelijke) zijn ze niet verplicht. De kleine man komt er dus niet toe om de hulp van die doohet Gouvernement opgeleide Javaansche geneesheeren in te roepen, want hij kan ze niet betalen. Als een Javaan ziek is, gaat hij naar een doekoen. Iemand, die van geneeskunde niets weet en voornamelijk werkt met allerlei rapal's en formule's, met bespuwen of beblazen, het doen drinken van naar ons idee soms heel vieze »medicijnen" *raaw urine*, het insmeeren met allerlei mengsel van kruiden enz. enz.

De Christenen moeten van die doekoen's niet veel meer hebben en die doekoen's ook niet van hen. Zoo is het dikwijls voor de Christenvrouwen hoogst moeilijk om hulp te krijgen bij de bevalling. Want de vrouwelijke doekoen's willen haar niet helpen, omdat de Christenen wel weigeren de daarbij gebruikelijke offerande te brengen. Een of andere oude vrouw onder de Christenen wordt dan als van self aangewezen tot Christen-doekoen. En zoo nu ook treedt de voorganger of een of andere kjahi, een oud man, wel als doekoen onder de Christenen op. Hij spreekt dan een ietwat gekerstende rapal uit, bespuwt of beblaast ook wel de patiënt en geeft »medicijnen» die niet veel verschillen van die van de doekoens en even veel of even weinig helpen.

Voorts zij u nog gemeld, dat als er hier of daar in een dessa een rijstveld is, dat bekend staat als »angker», door booze geesten bewoond, die den bewerker met ziekte of dood treffen kunnen, welke sawah meestal onverhuurd blijft, de Christen-Javaan vaak den moed heeft om die sawah te huren. Hij zal dan, vóór hij zijn rijstveld bewerken gaat, op raad van Sadrach zich afzonderen in zijn huis, of ook wel op het bewuste veld, dat angker is, om den zegen Gods af te smeeken en den Heere Jezus aan te roepen, dat hij alle booze geesten moge verwijderen, opdat hem niets overkome.

En ook zij u gemeld, dat het algemeen de gewoonte der Christenen is om vóór zij gaan eten een kort gebed te doen, dat ik u hier boven meêdeelde: O hemelsche Vader enz. en na het eten te danken, vaak met Onze Vader.

Het Woord Gods lezen bij het eten is geen gebruik, trouwens een heel klein procent kan lezen, en dat vaak nog maar zeer gebrekkig. Dikwijls is er maar één in een gemeente.

Toch gebeurt het vaak, dat in zoo'n gemeente de personen, die in de nabijheid van den imam wonen, des avonds ten zijnent komen en door hem een gedeelte uit de schrift hooren lezen, waarna hij voorgaat in gebed. Die imam, of anders de vader leert de kinderen al spoedig bidden, d. w. z. het Onze Vader opzeggen, of dat gebed voor het eten. Ook leeren zij, als ze wat grooter worden de andere u thans bekende gebeden en formulen als ook de Tien Geboden en de Twaalf Artikelen des Geloofs. En er zijn vaders, die na den vermoeienden arbeid van den dag, des avonds bij een heel klein lampje hun jongen op een zeer primitieve manier natuurlijk, het lezen leeren, opdat zij later zelf de kitab (het boek, de Bijbel) zouden kunnen lezen.

Buitenland.

Frankrijk. Neemt in Amerika het Roomsche element toe? Dr. Kuyper in Amerika.

De heer Brunetière, die in de *Revue des deux mondes* voor een drietal jaren een artikel schreef over het bankroet der wetenschap, die daarna deed uitkomen, dat hij de kerk van Rome hoog schat, omdat zij bij het bankroet van de wiselende meeningen, op het terrein der wetenschap, een pilaar der vastigheid zijn kan, is nu in hetzelfde bekende tijdschrift voor den dag gekomen met eene studie over de ontwikkeling van de Roomsche kerk in de Vereenigde Staten van Noord-Amerika in de laatste eeuw.

Hoe is het mogelijk, dat zij, die voor 25 jaren, iets meer dan één honderdste van de bevolking uitmaakten, 30 à 40,000 inwoners op 3,000,000 zielen, nu gekomen zijn tot een zevende, 9 à 10 miljoen op een zielental van 65 miljoen.

In 1789 was er in de Vereenigde Staten nog maar één Roomsche bisschop, op het oogenblik telt men er 88; toen waren er slechts 30 priesters, er zijn er nu 8000; toen waren er 10 kerken, er zijn er nu 6000.

Op de tegenwerping, dat de landverhuizers, die in de Vereenigde Staten een tweede vaderland zochten, voor het meerendeel Roomsch waren, zoodat wanneer allen die als Roomschen in de nieuwe wereld kwamen, Roomsch gebleven waren, de Roomschen aldaar een getalsterkte van 25 miljoen zouden hebben, antwoordt Brunetière, dat er in een 20-tal jaren 2,410,000 emigranten van Roomschen oorsprong waren en circa 2,235,000 van Protestantschen huize. Waarheid schijnt het te zijn, dat als men een 50 à 60 jaren teruggaat, de verhouding voor de Roomschen wat gunstiger is. Maar volgens de cijfers van Brunetière waren er in 1870 in de Vereenigde Staten 6 miljoen Roomschen, terwijl er van 1773 tot 1870, door het annexeeren van Louisiana, de Mexicaansche provinciën en door emigratie in de Unie 6 miljoen Roomschen zijn gekomen. Volgens de opgave van Brunetière zijn er sedert 1870 3 miljoen Roomschen in de Vereenigde Staten gekomen, zoodat de 9 miljoen die er thans zijn, bewijzen, dat de Roomsche kerk in Noord-Amerika zooveel zielen verloren heeft, als er in den loop van een eeuw kinderen geboren zijn in Roomsche gezinnen. Er blijkt uit dat de Roomsche kerk in de Vereenigde Staten niet tiert.

Dit verhindert De Brunetière niet om te spreken van een wonderdadige providentieele vermeerdering van de Roomsche bevolking in de Vereenigde Staten!

Hij tracht die wonderdadige toeneming te verklaren uit de overeenstemming van de Roomsche kerk met den geest van het Amerikaansche volk.

Wanneer men eenmaal de noodzakelijkheid van een souvereine autoriteit, die gevestigd en erkend is, aanneemt, moet een volk, dat vóór alles prestint is, er toe komen, aan die middelen den voorkeur te geven, die dat gezag op de kortste en snelste manier uitoefenen. De Amerikanen willen »spoedig weten wat zij gelooven moeten. Ook geeft de Roomsche kerk den indruk van macht, en dit is naar het hart van de Amerikanen, die van machtsvertoon houden. Het verbod van echtscheiding, in een land waar de misbruiken van de echtscheiding meer dan elders in het oog springen, werkt ook daartoe mede. Ook is Brunetière van oordeel dat de apologeten of verdedigers van de Roomsche kerk in Amerika grooten invloed uitoefenen.

Wij houden het er voor dat de heer Brunetière den geest van het Amerikaansche volk volstrekt niet kent.

Immers die geest is niet voor centralisatie maar voor decentralisatie. De geest van den Amerikaan moge praktisch zijn, maar er vloeit te veel Gereformeerd bloed door zijn aderen om gemakkelijk aan te nemen dat 's menschen geestelijke belangen in orde kunnen gebracht worden door tusschenkomst van den priester. In Amerika leeft de overtuiging dat de religie eene persoonlijke zaak is, en juist dit sterk individueele is in zeker opzicht een schaduwzijde, die de openbaring van de kerk als het lichaam des Heeren wel in den weg staat.

Ook moet men niet uit het oog verliezen, dat de Roomsche kerk in de Vereenigde Staten heel iets anders is als die van de oude wereld. De paus moet heel wat politiek gebruiken om de Amerikaansche bisschoppen onder zijn herderstaf te houden. Ook de Roomsche Amerikaan laat zich veel voorstaan op zijn vrijheid en onafhankelijkheid, zoodat de nieuwe wereld aan het Vaticaan al heel wat hoofdbrekens gekost heeft. Zoo nu en dan hoort men dan ook van Roomsche priesters, die het juk der pauselijke hierarchie afwerpen en die door een groot deel hunner gemeente gesteund worden.

Dit alles in aanmerking genomen verwondert het ons niet, dat Dr. Kuyper's optreden in de Vereenigde Staten met zooveel geestdrift is begroet. Wij vonden nu weder een verslag in *de Hope* omtrent zijn verblijf in Cleveland. Wij laten het hier volgen tot bewijs van hetgeen we hierboven schreven:

„In den avond van 15 Nov. trad Dr. Kuyper ook op in Cleveland in de Old Stone Church (Presbyteriaansch) aan de Square. Een Comité bestaande uit twee Amerikaansche en de drie Holl. predikanten, spaarde geen moeite of kosten om den gevierden Hollander een goede ontvangst voor te bereiden. De Chairman hiervan, Prof. Hulbert, heeft een ijver en toewijding aan den dag gelegd, die ons deed vragen of er geen Hollandsch bloed ook in zijne aderen vloeide. De dagbladen werden van tijd tot tijd voorzien van bijzonderheden aangaande den te verwachten spreker; 1500 kenrig uitgevoerde programma's met kostbare photogravure van Dr. K. werden gedrukt en per post verspreid; een prachtige Hollandsche vlag 9 × 15 voet groot werd speciaal vervaardigd en naast de Amerikaansche geplaatst; en een ieder rekende het zich een voorrecht iets met deze gelegenheid te doen te hebben.

Bij een vluchtig bezoek aan de kerk verzekerde Dr. K. ons dat het lokaal ongeveer half gevuld zou worden, omdat, naar zijne ondervinding, Amerikanen niet dan met moeite naar zulk een lecture als afgekondigd was, te bewegen zijn. Hoe groot was zijne verwondering en genoegen toen een gehoor van 1000 personen (waarvan de helft Hollanders waren) de kerk tot de laatste plaats bezet had, en bovendien nog stoelen ingebracht moesten worden.

Rev. S. Hogenboom opende de vergadering met gebed. President C. F. Thwing, D. D. LL. D., van de Western Reserve University aihier, die met groot genoegen het voorzitterschap der vergadering op zich genomen had, en zich voor twee-derden der onkosten verantwoordelijk gesteld had, stelde den spreker voor in woorden die het Neêrlandsch bloed sneller deed vloeien.

Daarna trad Dr. Kuyper op. Eerst richtte hij, op uitdrukkelijk verzoek der Amerikanen, eenige woorden in 't Hollandsch tot zijn stamgenooten, en leeraarde toen in 't Engelsch met kracht en klem over: „De Politieke Beginselen van het Calvinisme." Niettegenstaande deze lezing bepaald „vaste spijze" was en anderhalf uur duurde, werd het geduld der toehoorders op de proef gesteld en de orde uitnemend bewaard. Daarna sprak Rev. Dr. Sutphen, leeraar der Tweede Presbyteriaansche kerk een kort woord in 't Engelsch, en alhoewel hij zich een Dutchman noemde van 250 jaren oud, bleek hij dit degelijke element in zijn levensbestaan beter bewaard te hebben, dan menigeen die, ja, in Nederland geboren is. Ds. Van den Heuvel bracht in gepaste bewoordingen in 't Hollandsch aan Dr. Kuyper den dank der vergadering en na zingen besloot Ds. H. E. Dosker de samenkomst. Honderden kwamen toen nog naar voren om den geachten spreker de hand te drukken.

Onze stedelijke dagbladen hebben Dr. K. „interviewed" en omslachtig zijne beschouwing over den Spaanschen oorlog, de Philippijnen, Europeaansche politiek, het Germanizeeren van Amerika, enz., medegedeeld. Het was noodig dat Dr. Kuyper buiten Nederland meer bekend werd. Cleveland deed haar deel, en wij schaamden ons niet met onzen Dutchman voor den dag te komen. Zijn verschijning deed een ieder ontzag voor hem gevoelen."

Oostenrijk. De kerkelijke beweging in Oostenrijk.

Omtrent de kerkelijke beweging in Oostenrijk wordt het volgende uit Bohemen aan een Duitsch blad geschreven:

„De beweging heeft nationale en godsdienstige oorzaken; de leerstellingen der Roomsche kerk van de laatste eeuwen, het daarin gemengde bijgeloof, de veruitwendiging der religie enz., hebben velen tot de erkenning gebracht, dat deze dingen met het hiërarchisch streven der Roomsche kerk om over den staat te heerschen, niets met waar Christendom uitstaande heeft. Zij die deze overtuiging verkregen, zullen tot het protestantisme overgaan wanneer zij daartoe een stoot ontvangen, en deze stoot wordt gegeven door de doorgaande houding der Oostenrijksche regeering welke aan de Duitsche elementen vijandig is. De Slaven (Czechen en Polen) en adelijken hebben zich verbonden om het Duitsche element te verdringen. Wel hebben de vooruitstrevend Jong-Czechen tegen het verbond met de clericalen; maar het komt er op aan om den gemeenschappelijken Duitschen erfvijand te bestrijden, terug te dringen, alles Slavisch te maken, aan te sturen op de autonomie der Boheemsch-Czechische landen; daarom strijdt men gaarne aan de zijde van de anders niet geliefde Ultramontanen. Dat het slavendom en het Clericalisme zóó tot uitbreiding hunner macht konden komen is de schuld mede van de vroeger aan het roer zijnde Duitsche liberale partij. De verdienste der radicale Duitsch nationale partij, die tot nadeel van de liberalen steeds meer veld wint, bestaat hierin, dat zij het regime waar tegen men zich verzet, door oppositie en obstructie het leven zuur maakt. Deze partij heft ook de leus aan: „los van Rome." Men wil in plaats van propaganda makende Czechische priesters in Duitsch-Boheme Duitschers; men wil dat de godsdienstoefeningen zullen gehouden worden in de taal des volks, een godsdienstgemeenschap zonder papenheerschappij in den geest der waarheid en des Evangelies. Hoe ver is nu die beweging gekomen? Er hebben feitelijk vergaderingen van Duitsche partijgenooten in Teplitz plaats gevonden en er volgen anderen.

Over de daar genomen besluiten moet voorshands gezwegen worden. Alleen mag gezegd, dat de beweging op verblijdende wijze het Luthersche protestantisme ten goede komt; in de Alpenlanden ten deele ook het oud-Catholicisme. Wij zullen niet al te groote verwachtingen koesteren op de overgangen in massa van vele duizenden; doch het is niet te voorzien, hoe de toekomst zijn zal wanneer de steen eenmaal aan het rollen komt."

Wij voor ons houden het er voor, dat er uit deze beweging geen geestelijke winst voor het Protestantisme zal te voorschijn komen. Waar men eene kerk zoekt afbreuk te doen om een staatkundig of nationaal doel te bereiken, daar ontbreekt de geestelijke kracht om een zuiverden openbaring van de kerk des Heeren in het leven te roepen.

Gemengd nieuws.

De Moraviasche broeders tellen in Boheme, hun bakermat, slechts 552 leden, die tot twee kerken behooren. Zij trachten in den laatsten tijd dit getal uit te breiden, doch ondervinden daarbij heel wat tegenstand van de zijde der overheid. Het is bijvoorbeeld aan bijbelcolporteurs verboden ook maar het kleinste tractaatje direct aan de menschen te verkoopen. Willen zij bijbels of godsdienstige lectuur onder de menschen brengen, dan moet dit geschieden door bemiddeling van een boekhandelaar. Aan een man werd een boete opgelegd, omdat hij .... een Nieuw Testament aan een buurman geleend had.

Te Napels zijn de vrije scholen, van Protestanten uitgaande, door de overheid gelijk gesteld met dezulken die door de overheid onderhouden worden. Het bewijs dat men de lessen aan een Evangelische school gevolgd heeft, geeft voor de overheid dezelfde rechten als dat wat uitgereikt wordt bij het afloopen van den cursus aan de openbare scholen.

Tegen het rooken. De vereenigde Presbyteriaansche Synode in Amerika heeft in hare vergadering van 25 Mei-1 Juni besloten, een drieledig voorstel aan het oordeel van de Presbyteries of kerkeraden te onderwerpen. Dit luidt aldus:

1. Het gebruik van tabak is zondig en daarom onbestaanbaar met de Christelijke belijdenis. (!)

2. Omdat het gebruik van tabak bijzonder aanstootelijk is in ambsdragers der kerk, zal niemand geordend worden tot het ambt van ouderling of diaken, die niet beloven wil zich te zullen onthouden van het gebruik van tabak.

3. Geen student in de Theologie zal toegelaten worden te prediken, en geen toegelatene zal geordend worden, tenzij hij belooft, zich te zullen onthouden van het gebruik van tabak.

Nu is in de vereenigde Presbyteriaansche kerk van Noord-Amerika dit drieledig voorstel wel nog niet aangenomen, maar het teekent toch dat eene synode een dergelijk voorstel aan de kerkeraden zendt. Genoemde Synode schijnt in de laatste jaren zeer tegen het rooken gekant te zijn. Reeds in '88 en in '90 had die vergadering zich uitgesproken tegen het gebruik van tabak in elken vorm.

Het is treurig wanneer men weet dat in dezelfde gemeenschap vrijmetselaars worden toegelaten en men de rookers zoekt uit te drijven. Over het algemeen kan men opmerken dat de leer in vele Presbyteriaansche kerken aan het verslappen is, doch daartegen wordt zeer flauw gereageerd.

Men maakt gebod op gebod en regel op regel in zaken waarin de schrift den menschen vrijheid geeft, maar dat de grondstukken der Gereformeerde leer worden ondermijnd en geloochend schijnt geen bezorgdheid te wekken. Een Ascese van kleingeestigen aard schijnt de godsdienstige menschen, helaas niet alleen in N.-Amerika, meer te bekoren, dan de overlegging van de verborgenheden des geloofs. De mug uitzijgen en den kemel doorzwelgen!

In Engeland gaat men naar wij vreezen, hetzelfde spel spelen. De vraag wordt daar besproken of een predikant wel rooken mag. En dit in een tijd waarin zooveel ernstige vraagstukken aan de orde zijn!

De heer Stead deelt in zijn *Review of Reviews* mede, hoe de groote staatsman Gladstone, in de laatste maanden van zijn lijden, zeer verheugd werd, door de mededeeling, dat zijn kleindochter, een schoon meisje van twintig jaar, haar voornemen had te kennen gegeven om zich aan de zaak der zending te wijden. De stervende staatsman verheugde zich in de gedachte, dat zijn kleindochter het goede deel had gekozen. Niets was voor »den grooten ouden man" grooter, dan te leven voor de prediking van Christus en dien gekruisigd. In zijn laatste dagen kwam hij altijd met triumfeerende vreugde daarop terug.

Men maakt in Engeland voorbereidselen voor eene groote demonstratie tegen de romaniseerende richting in de Anglicaansche kerk. Daaraan zullen zoowel leden dier Anglicaansche kerk deelnemen, als leden van de Nonconformistische of vrije kerken. Men beweert, dat door de oppositie tegen het Roomsche streven van zoovelen, de prediking van velen meer dringend, meer op den man af is geworden. Wanneer men nu maar niet van Scylla op Cherybdis valt, door van onschriftuurlijke objectiviteit te vervallen tot even onschriftuurlijke subjectiviteit.

Dat Nonconformisten gaan betoogen tegen het romaniseerend streven van Anglicanen, is zeker niet af te keuren; indien zij daarbij blijven op het terrein van de politiek. Uit een politiek oogpunt is het gansch verkeerd, dat een kerk die leeft van den Staat, met de *wetten* van den Staat den spot drijft. Daarop wijzende, nemen de Nonconformisten een sterk standpunt in.

Een levensteeken? Er zijn van 14—16 November conferentiën van Orthodoxe protestanten van de Midi te Mazamet in Frankrijk vergaderd geweest. Op het agendum van 15 November stond geschreven: »Voorlezing en bespreking van het referaat van den predikant Gautier van Alençon, over het onderwerp: »De doop, volgens Calvijn.» Om critiek uit te brengen over dit referaat was de hoogleeraar Maury van Montauban aangewezen. Zou men in Frankrijk waarlijk gaan beginnen met het bestudeeren der leer van Calvijn? Zou men weer gaan vragen naar de oude, beproefde, helaas verlaten paden? Wij hopen het. Zoo nu en dan zijn er van die teekenen welke doen verwachten dat er in Frankrijk een beginsel is van het laten varen van de »vermittelungs theologie». Maar telkens bleek het dat die verschijnselen waren als die van een vroeg opkomende dauw. Mocht hetgeen we hierboven mededeelden zijn, als een wolkje van eens mans hand, dat een overvloedigen regen, na zooveel dorheid en droogte, voorspelt.

De *Chrétien Français* deelt een brief mede van den abt Claveau, pastoor van de gemeente Pocé, in de diocese van Tours, waarin hij aan zijn bisschop mededeelt, dat hij de Roomsche kerk heeft verlaten. De aanleiding tot deren stap is geweest, dat hij beschuldigd werd van kettersche gevoelens. Laat ons hopen dat de overgang van den abt Claveau een aanwinst voor het protestantisme zijn zal. De pastoors die de Roomsche kerk verlaten, willen weten sedert eenige maanden waarheen zij zich kunnen begeven. Er is, gelijk wij reeds mededeelden, voor hen een tehuis gesticht, waar zij voorloopig een onder dak hebben.

De heer Frank Thomas, agent van de vereeniging voor Evangelisatie van Genève, die een goeden naam heeft èn als prediker èn als conferencier in de Fransche protestantsche wereld, heeft zijn ambt van hulpprediker bij de nationale kerk van Genève nedergelegd. De redenen die hem tot dien stap leidden zijn: Hij wilde om het Evangelie te verkondigen, meer de vrije hand hebben, en de abnormale toestand van de nationale kerk van Genève. Als men weet dat men lid is dier kerk, enkel en alleen door geboorte en dat het verkiezen van predikanten enz. plaats heeft door stemgerechtigde leden, ook al openbaren zij zich als vijanden van den Christus, dan kan men het begrijpen, dat de heer Thomas de nationale kerk niet langer wilde dienen.

Of hij echter tot de vrije kerk van Genève is overgegaan, weten wij niet.

De Fransche roman- en toneelschrijvers gaan onderwerpen behandelen ontleend aan den worstelstrijd voor de reformatie. Victorie Sardou gaf in zijn »Patrie» een ro